

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مشور اخلاق پژوهش

بیاری از خداوند سبحان و اعتماد بر این که عالم محضر خداست و بهواره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اعضاء هیات علمی و واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مد نظر قرار داده و از آن تعهلی نکنیم:

- ۱- اصل برائت: التزام بر برائت جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه های غیر علمی می آلائند.
- ۲- اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به اجتناب از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجسیرات و منابع در اختیار.
- ۳- اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و انشاع نتیجه تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۴- اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۵- اصل رعایت حقوق: التزام بر رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
- ۶- اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهاد های مرتبط با تحقیق.
- ۷- اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
- ۸- اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
- ۹- اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد و توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده هنر و معماری گروه: نمایش

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش: ادبیات نمایشی

عنوان

بازشناسی ظرفیت‌های موجود در اسناد جنگ تحمیلی / دفاع مقدس برای رسیدن به
درام با رویکرد نشانه‌شناختی

پروژه عملی: روزهای مخمل و باروت (نمایشنامه)

استاد راهنما:

آقای دکتر مجید سرسنگی

استاد مشاور

آقای ناصر باباشاهی

نگارش و گردآوری

مجید صدیقی مورنانی

بهار ۱۳۹۱

برای شهیدان شهرم

که بیش از توان تفنگشان جنگیدند.

تعهدنامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب مجید صدیقی مورنانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجوی

۸۸۰۸۳۸۸۵۴۰۰ در رشته ادبیات نمایشی که در تاریخ ۹۱/۰۶/۰۴

از پایان نامه خود تحت عنوان: بازشناسی ظرفیت‌های موجود در اسناد جنگ تحمیلی / دفاع مقدس برای

رسیدن به درام با رویکرد نشانه شناختی

پروژه عملی: روزهای مخمل و باروت (نمایشنامه)

دفاع نمودم.

بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مجید صدیقی مورنانی

تاریخ و امضا

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۱/۰۶/۰۴

دانشجوی کارشناسی ارشد مجید صدیقی مورنانی از پایان نامه خود دفاع نموده و

با نمره به حروف و با درجه مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱) مقدمه ----- ۳
- ۲-۱) موضوع پایان نامه و اهمیت آن ----- ۴
- ۳-۱) اهداف موضوع ----- ۵
- ۴-۱) پرسش‌ها و فرضیه ----- ۶

فصل دوم: تعریف جنگ / دفاع مقدس از دیدگاه صاحب‌نظران

- ۱-۲) تعریف جنگ از دیدگاه ماکس وبر ----- ۸
- ۲-۲) تعریف جنگ از دیدگاه گاستون بوتول ----- ۸
- ۳-۲) تعریف جنگ از دیدگاه امیل دورکهایم ----- ۸
- ۴-۲) عقیده ابن‌خلدون درباره جنگ ----- ۸
- ۵-۲) عقیده خواجه نصیرالدین طوسی درباره جنگ ----- ۸
- ۶-۲) تعریف جنگ از دیدگاه مردم‌شناسان ----- ۹
- ۷-۲) تعریف جنگ از دیدگاه فلاسفه یونان ----- ۹
- ۸-۲) تعریف دفاع مقدس از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) ----- ۹
- ۹-۲) تفاوت جنگ با دفاع مقدس ----- ۱۰

فصل سوم: تعریف و تقسیم‌بندی سند

- ۱-۳) تعریف سند ----- ۱۲
- ۲-۳) منشاء سند ----- ۱۲
- ۳-۳) تعریف پرونده ----- ۱۲

- ۳-۴) تفاوت اسناد جاری و آرشیوهای تاریخی ----- ۱۲
- ۳-۵) تعریف سند دفاع مقدس ----- ۱۳
- ۳-۶) انواع سند دفاع مقدس ----- ۱۳
- ۳-۷) انواع سند دفاع مقدس از منظر مرجع سند ----- ۱۴
- ۳-۸) انواع سند دفاع مقدس بر اساس موقعیت زمانی و مکانی ----- ۱۵
- ۳-۹) انواع سند دفاع مقدس بر اساس ساختار و مصالح ----- ۱۷
- ۳-۱۰) انواع سند دفاع مقدس بر اساس شکل پیدایش در حوزه جغرافیایی ----- ۱۸
- ۳-۱۱) چگونگی احصاء و استخراج اطلاعات از اسناد گویا شده ----- ۱۹

فصل چهارم: تعریف ، انواع و الگوهای درام جنگ/مقاومت/دفاع مقدس

- ۴-۱) تعریف درام ----- ۲۷
- ۴-۲) تعریف درام جنگی ----- ۲۷
- ۴-۳) تعریف درام مقاومت/ دفاع مقدس ----- ۲۷
- ۴-۴) تفاوت درام دفاع مقدس با درام جنگ و مقاومت ----- ۲۸
- ۴-۵) انواع درام مرتبط با درام جنگی ----- ۲۸
- ۴-۶) اهداف درام مقاومت/ دفاع مقدس ----- ۳۲
- ۴-۷) انواع درام مقاومت ----- ۳۴
- ۴-۸) الگوها- تراژدی، حماسه، مقاومت ----- ۳۵
- ۴-۹) الگوها - درام مقاومت و ساختار غربی درام ----- ۳۸
- ۴-۱۰) الگوها- الگوهای داستانی در درام دفاع مقدس ----- ۴۰
- ۴-۱۱) الگوها- شباهت‌ها در الگوهای داستانی درام جنگی و درام مقاومت/ دفاع مقدس ----- ۴۶

۴-۱۲) الگوها- الگوهای متمایز در درام دفاع مقدس ----- ۴۷

۴-۱۳) الگوها- کاتارسیس و درام حماسی مقاومت ----- ۴۹

فصل پنجم: درباره نشانه و نشانه شناسی

۵-۱) تعریف نشانه ----- ۵۵

۵-۲) نشانه شناسی چیست؟ ----- ۵۵

۵-۳) تاریخ اجمالی نشانه شناسی ----- ۵۶

۵-۴) بررسی اجمالی دیدگاه‌های نشانه شناسی ----- ۵۸

۵-۵) اجراء نشانه ----- ۶۱

۵-۶) ویژگی‌های نشانه ----- ۶۲

۵-۷) انواع نشانه ----- ۶۲

۵-۸) عناصر نشانه شناسی ----- ۶۳

۵-۹) رویکردهای نشانه شناسی ----- ۶۴

۵-۱۰) حوزه دیگری از نشانه‌ها ----- ۶۵

۵-۱۱) محور جانشینی و هم نشینی ----- ۶۶

۵-۱۲) استعاره ----- ۶۷

۵-۱۳) وجوه استعاره ----- ۶۸

۵-۱۴) ویژگی‌های استعاره ----- ۶۸

۵-۱۵) مجاز مرسل ----- ۶۹

۵-۱۶) ویژگی‌های مجاز مرسل ----- ۶۹

فصل ششم: عکس

- ۶-۱) تعریف عکس ----- ۷۱
- ۶-۲) انواع عکس جنگی (عکس جنگ، عکس پیرا جنگ) ----- ۷۱
- ۶-۳) نشانه شناسی عکس ----- ۷۲
- ۶-۴) بازشناسی ظرفیت‌های دراماتیک موجود در عکس «کاروان شهدا» به عنوان یک سند جنگ/دفاع مقدس - عکاس: محمدحسین حیدری ----- ۷۶

فصل هفتم: فیلم مستند

- ۷-۱) تعریف فیلم مستند ----- ۸۲
- ۷-۲) تعریف فیلم مستند جنگی ----- ۸۳
- ۷-۳) بررسی چگونگی حضور نشانه‌ها در مجموعه مستند «روایت فتح» ----- ۸۴
- ۷-۴) بازشناسی ظرفیت‌های دراماتیک موجود در فیلم مستند «از آن کربلا تا این کربلا» به عنوان یک سند جنگ/دفاع مقدس - کارگردان: شهید سید مرتضی آوینی ----- ۹۷

فصل هشتم: صدا

- ۸-۱) بررسی چگونگی حضور نشانه‌ها در مکالمات بی‌سیم طی دوران دفاع مقدس ----- ۱۰۵
- ۸-۲) بازشناسی ظرفیت‌های دراماتیک مکالمات بی‌سیم به عنوان یک سند جنگ/دفاع مقدس با تأمل بر گفتگوهای بی‌سیم تیپ محمد رسول الله (ص) در عملیات رمضان ----- ۱۱۱

فصل نهم: خاطره

- ۹-۱) تعریف خاطره ----- ۱۲۰
- ۹-۲) تقسیم بندی خاطره نوشته‌ها از منظر جایگاه شناسی ----- ۱۲۲
- ۹-۳) تحلیل نشانه‌های زبانی خاطره نویسی ----- ۱۲۳

۹-۴) خاطره ای با محوریت حضور شهید همت (فرمانده لشکر ۲۷ محمد رسول الله (ص)) ----- ۱۲۶

۹-۵) بازشناسی ظرفیت‌های دراماتیک خاطره شهید همت به عنوان یک سند جنگ/ دفاع مقدس --- ۱۲۹

فصل دهم: نمونه تحلیلی - نمایشنامه « سه پاس از حیات طیبه نوجوانی نجیب و زیبا » - نوشته علیرضا نادری

نجف آبادی

۱۰-۱) کوتاه درباره علیرضا نادری نجف آبادی (نمایشنامه نویس) ----- ۱۳۴

۱۰-۲) بررسی میزان بازنمایی مستندات (جنگ/ دفاع مقدس / مستندات اجتماعی) در نمایشنامه از دیدگاه

نشانه‌شناسی شخصیت ----- ۱۳۵

فصل یازدهم: نتیجه‌گیری

۱۱-۱) نتیجه مباحث ----- ۱۵۱

منابع و مآخذ ----- ۱۵۴

پروژه عملی : نمایشنامه « روزهای مخمل و باروت » ----- ۱۵۷

پیشگفتار

درام نظام نشانه‌هاست. مجموعه‌ای از نشانه‌های مختلف که هر کدام در فرآیند تولید معنا نقش مهم و موثری دارند. بنابر آنچه در اقوال شارحان و مفسران حوزه درام از ارسطو تا نظریه‌پردازان پست مدرن و ترنس مدرن آمده، همواره درام لابد و ناگزیر از محاکات از طبیعت و تقلید از اجتماع بوده و این سرشتگی ناگزیر با واقعیت و جامعه مشمول حضور نشانه‌ها در پیکره درام نیز خواهد شد.

درام با هر نسبت و زوایه‌ای که با جنگ و دفاع مقدس در تاریخ ادبیات نمایشی حضور دارد؛ اگر به دنبال دست یافتن به راز ماندگاری باشد؛ پرداختن به ما ترک جنگ / دفاع مقدس به معنای موجودات و مستندات باقیمانده از آن، تنها اکسیر حیات بخش به این حوزه از درام است.

بازشناسی و بازیابی ظرفیت‌های موجود در اسناد جنگ / دفاع مقدس در راستای رسیدن به درام همواره دغدغه سالیان اخیر نگارنده بوده که به حکم ضرورت و اشتغال لفظ و معنا در هر دو حوزه (درام و اسناد جنگ / دفاع مقدس) لزوم پرداختن به این مهم را به رای العین دیده و دریافته و پیوسته به دنبال این بوده که بازنمایی دغدغه‌هایش را با رویکردی نشانه‌شناختی (که این بازنمایی البته و بلاشک باید رویکردی علمی و معنا دار داشته باشد) و به گونه‌ای که قابلیت رصد کردن و قضاوت شدن را داشته باشد، ارائه کند.

پایان نامه «بازشناسی ظرفیت‌های موجود در اسناد جنگ تحمیلی / دفاع مقدس برای رسیدن به درام با رویکرد و نشانه‌شناختی» قدمی کوچک در راستای تحقق این تمناست.

تا که قبول افتد و که در نظر آید.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

جنگ ایران و عراق (جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس) پدیده و رخدادی است که متأثر از همهٔ وجوه و بن مایه‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی این سرزمین شکل گرفته و مجموعه آنها را از اعصار گذشته تا به حال اعاده، احیاء و باز تولید کرده است. آنچه مسلم است این رویداد حادثه‌ای زودگذر و پایان یافته نیست و همچون محیط و گستره یک درام دارای مقدمه، میانه و پایانی است که همواره در تعادل و مواجهه با جهان پیرامونش زایا و پوینده در حرکت است. جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس به مثابه یک متن سرشار از اسناد، مدارک، آثار، نشانه‌ها، ادله و قرائنی است که در رهگذر بازجست، بازیابی و تحلیل آن از منظر رویکرد نشانه شناسانه سنگ بنایی محکم و نقطه خیز مطمئنی را برای پی ریزی متون دراماتیک فراهم می‌کند. مدخل و منظر این بازجست و رمزگشایی مضاف بر محوریت رویکرد تئوریزه‌سازی هم‌چون سوسور، پیرس و لاکان در تحلیل روابط موجود بین دال‌ها و مدلول‌ها در دنیای نشانه‌های متن- جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس- تامل و تدقیقی نیز بر تفسیر نشانه‌ها که برخاسته از علوم بیانی (مجاز، استعاره، تشبیه و ...) صورت می‌گیرد. چرا که بسیاری از نشانه‌های موجود در این متن- جنگ/ دفاع مقدس- واجد دلالت‌های عینی نیست و بیشتر با ابتناء بر باور داشته‌های دینی، مذهبی و اعتقادی شکل می‌گیرد.

بازیابی و تحلیل درون داشته‌های اسناد جنگ (بالتوگی‌ها و پتانسیل‌های موجود در اسناد) پهنه‌ای فراخ منظر را در راستای تامین عناصر محتوای درام^۱ پیش روی نویسنده درام (نمایشنامه نویس، فیلمنامه نویس) می‌گستراند. و از آنجا که درام مدرن قائل به تفکیک محتوا از ساختار نیست چه بسا این عناصر نقش تعیین کننده‌ای را در شکل گرفتن ساختار درام به عهده خواهند گرفت. به عنوان مثال یادداشت‌های پراکنده افراد تاریخ سازی همچون مارشال ژوکوف، پل دریفوس، لویی بارتاس، وینستون چرچیل و ارنستو

---

^۱ در اینجا مراد از درام، درامی است که با هر زاویه و فاصله‌ای نسبتی با جنگ داشته باشد.

چه گوارا از روزهایی که در شرایط جنگی به سر برده‌اند به عنوان یک سند جنگی همواره از ابعاد مختلف مورد توجه فیلمنامه نویسان و نمایشنامه نویسان قرار گرفته است.

آنگونه که به نظر می‌رسد اگر درام، با ابتناء و اتکاء بر بالقوگی‌ها موجود در اسناد بازمانده از جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس با نگاهی خلاقانه و منطقی در ساختار شکل بگیرد دور از ذهن نخواهد بود اگر پیش بینی کنیم ساحت درام با گذشت زمان تا ارتفاع یک سند تاریخی ارتقاء یابد.

در این رهگذر آنچه محل مذاقه و تأمل است رسیدن به فصل مشترکی از مباحث زیر ساختی و تعاریف مبنا میان موضوعات مطرح شده در پایان‌نامه و مخاطب است. چرا که فارغ از رسیدن به تعاریف و دریافتی مشترک و هم سنخ میان موضوعات مطرح شده در پایان‌نامه و نگاه مخاطب؛ پراکندگی و تشط تعاریف و دریافتها، خواننده را در مواجهه با پایان‌نامه دچار ابهام و سرگردانی خواند کرد.

بر اساس همین احساس نیاز و ضرورت در فصل‌های مربوط به تعاریف جنگ/ دفاع مقدس (فصل دوم)، سند (فصل سوم)، درام (فصل چهارم) و نشانه (فصل پنجم) به تفصیل به تعریف و تحلیل مبانی مقدماتی این حوزه‌ها پرداخته شده است.

۲-۱) موضوع پایان‌نامه و اهمیت آن

«بازشناسی ظرفیت‌های موجود در اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس برای رسیدن به درام با رویکرد نشانه‌شناختی» عنوان این پایان‌نامه است. که با توجه و تمرکز به مبانی نظری و درون‌داشته‌های سه حوزه جنگ/دفاع مقدس، سند، درام و نشانه گردآوری و تدوین شده است.

فرهنگ جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس نیز همچون سایر حوزه‌های فرهنگی همواره با سئوالات متعددی روبرو است که این سئوالات از محل مواجهه و برخورد تولیدات این حوزه فرهنگی با محیط پیرامونش عارض و حادث می‌شود. عمده این سئوالات بر این معنا استوار است که چرا مجموعه تولیدات فرهنگی دفاع مقدس در زمینه سینما و تئاتر و در مرحله اولی در حوزه ادبیات دراماتیک (نمایشنامه و فیلمنامه) هم سطح، هم‌شانه و منطبق بر واقعیت‌ها و رخدادهای تاریخی جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس نیست و

همین عدم انطباق آستانه ارتباط و باورپذیری مخاطب (به ویژه مخاطبین تخصصی این حوزه و ایثارگران، جانبازان، آزادگان، خانواده‌های شهدا و ...) را در شرایط حداقلی نگه می‌دارد. در پاسخ به این سؤال و در نگاه نخست روحیه خودبسندگی خالقان، مصنفان و مؤلفان این حوزه در مراجعه و مواجهه با منابع و اسناد بر جای مانده از جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس است که همواره خود خواسته یا به سهو می‌کوشند تا خود را مستقل از تمسک و مراجعه به منابع، مستندات و موجودات باقیمانده از جنگ تحمیل/ دفاع مقدس تعریف کنند. و لا محاله این استغناء و استقلال، تولیدات آنها را در حوزه مورد بحث بعضاً در حد موهومات، مجهولات، تخیلات و شطحیات تنزل می‌دهد.

در سالهای اخیر مجموعه‌های مختلفی بر اثر رسیدن به این احساس نیاز و ضرورت که اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس الا و لابد باید گویاسازی، دسته بندی، بازیابی و احیاء شوند گامهای موثری را در این مسیر برداشته‌اند و در این راستا گنجینه‌های ارزشمندی از اسناد فراهم آمده که پرداختن به ضرورت استفاده از بالقوگی این گنجینه‌ها یادآوری، زنده‌سازی و هشدار دادن به هنرمندان و مولفانی است که در حوزه ادبیات دراماتیک سالهاست موازی با این مسیر حرکت می‌کنند و عدم تلاقی دغدغه‌های آنها با اسناد بازمانده از جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس آثار آنها را تبدیل به درختان بی‌ثمر و سایه‌ای کرده که محکوم به فراموشی و نابودی هستند.

۱-۳) اهداف تحقیق

- جهت دادن به نگاه و تحریک روحیه خلاقانه نویسندگان حوزه ادبیات دراماتیک (نمایشنامه نویسان و فیلمنامه نویسان) نسبت به مراجعه، تمسک و استفاده از اسناد جنگ.

- تبیین بالقوه‌گی‌ها و درون دشت‌های اسناد جنگی در راستای شکل گرفتن مبنا و نقطه‌ی غریمتی برای رسیدن به درام.

- استفاده از رویکرد نشانه شناسی به عنوان یکی از متفرعات زبان شناسی در تحلیل و رمزگشایی از نشانه‌های موجود در اسناد جنگ که می‌تواند وجوه و ابعاد تازه‌ای از شرایط (آدمها و موقعیتها) جنگ را پیش روی نویسندگان حوزه ادبیات دراماتیک قرار دهد.

- بازنمایی شرایط عینی/ تاریخی، جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس در درام (نمایشنامه، فیلمنامه) در راستای کمک به ماندگاری آثاری که در این حوزه تولید می‌شوند.

۴-۱) پرسش‌ها و فرضیه

- چرا درام مرتبط با موضوع جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس باید با ابتناء بر بالقوگی‌ها و درون داشته‌های اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس شکل می‌گیرد؟ (چرایی)

- چگونه درام با موضوع جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس برای رسیدن به توفیق در برقرار ارتباط با مخاطب می‌تواند از بالقوگی‌ها و درون داشته‌های اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس استفاده کند؟ (چگونگی)

- چگونه از رویکرد نشانه شناسانه در تحلیل نشانه‌های موجود در اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس می‌توان استفاده کرد؟

- آیا می‌تواند بدون مراجعه و تمسک به اسناد بازمانده از جنگ، درامی در حوزه‌های مرتبط با جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس خلق کرد؟

- چه آثاری در حوزه دراماتیک تا به حال بر پایه و ابتناء بر اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس خلق شده؟ چقدر در برقراری ارتباط با مخاطب توفیق داشته؟ و چرا این شیوه برخورد در نگارش درامهای مرتبط با موضوع جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس تبدیل به جریان نشده است؟

- چه دلیلی (اعم از تاریخی، اجتماعی و سیاسی و ...) در عدم توجه و اقبال نویسندگان حوزه ادبیات دراماتیک به اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس نقش داشته‌اند؟

فرضیه :

« اسناد جنگ تحمیلی/ دفاع مقدس دارای ظرفیت‌های قابل توجهی برای رسیدن به درام هستند.»

در این رهگذر رویکرد نشانه شناختی برای تبیین و اثبات فرضیه یاد شده و به عنوان ابزار و مستمسک نظری پژوهش مورد استفاده قرار می‌گیرد.

فصل دوم

تعریف جنگ/دفاع مقدس از دیدگاه

صاحب‌نظران

۲-۱) تعریف ماکس وبر از جنگ

وبر بر خلاف برخی از جامعه شناسان معتقد است که جوامع همواره مجموعه‌ای هماهنگ نیستند. و برای رسیدن به نظم و هماهنگی ناگزیر از نبرد و درگیری می‌باشند. وی نبرد را یک رابطه اجتماعی بنیادی می‌انگارد. رابطه اجتماعی نبرد به گونه ای است که از طریق تحمیل اراده یکی از دو طرف بر طرف دیگر ایجاد می‌گردد (طاهری، ۱۳۹۰: ۳۴).

۲-۲) تعریف گاستون بوتول از جنگ

جنگ مبارزه مسلحانه و خونین بین گروههای سازمان یافته است (همان: ۳۵).

۲-۳) تعریف امیل دورکهایم از جنگ

جنگ یک پدیده اجتماعی است. چون آفریننده تاریخ است و در عین حال که تمدن می‌سازد تمدن را از بین می‌برد و به بیان دیگر جنگ مرزی است که مراحل مهم حوادث تاریخ را از هم جدا می‌کند (همان: ۳۴).

۲-۴) عقیده ابن خلدون درباره جنگ

ابن خلدون رابطه انسان با انسان را با توجه به تجاوزگری ذاتی انسان تبیین می‌کند. به نظر وی خوی تجاوزگری تهدیدی برای اصل نظام تعاون و معیشت انسان است (همان: ۳۱).

۲-۵) عقیده خواجه نصرالدین طوسی درباره جنگ

خواجه نصرالدین طوسی عقیده دارد. همه انسانها علاقمند به زندگی راحت بی‌دغدغه هستند. ولی امکانات موجود جوامع محدود است. بنابراین جنگ و درگیریها ناشی از همین ارضای غرایز و نفسانیات بشری

است. بروز چنین شرایطی در جوامع به آنجا می‌انجامد که تنازع بقاء و جنگ به اعماق جامعه کشیده می‌شود و نسل آدمی در معرض انهدام و انقراض قرار می‌گیرد (همان: ۳۶).

۲-۶) تعریف جنگ از دیدگاه مردم شناسان

از نظر آنها جنگ بین کلیه اقوام ابتدایی در همه نقاط وجود داشته است. و به منزله ابزاری برای حفظ استقلال اجتماعات کوچک علیه دشمنان به منظور اظهار قدرت سیاسی یا برتری و سلطه دیگران بکار رفته است (همان: ۳۰).

۲-۷) تعریف جنگ از دیدگاه فلاسفه یونان

به طور کلی فلاسفه یونانی اعم از هراکلتوس، افلاطون و ارسطو جنگ را ابزار مشیت الهی تلقی می‌کردند. بین بندگان و بردگان تفاوت ماهوی قائل بودند. دولت شهر را قبل از هر چیز سازمانی دفاعی و دژی جمعی می‌پنداشتند و جنگ را در راه حفظ حد و مرز آن ضروری و حتمی می‌شمردند (همان: ۳۰).

۲-۸) تعریف دفاع مقدس از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره)

به جرأت می‌توان گفت که در هیچ نظامی همانند، نظام اجتماعی اسلام بر حضور مردم در سرنوشت سیاسی، اجتماعی و دفاعی خویش تکلیف نشده است. امام خمینی (ره) تصریح داشتند که در فقه اسلامی، دفاع شخصی در مقابل تجاوز دشمن و بیگانه امری معقول و مورد تصریح شرع مقدس است و بر هر انسانی واجب است که به هر وسیله ممکن در مقابل تهاجم و تجاوز به جان، ناموس، خانه و خانواده و یا کمتر از آنها به دفاع و رفع خطر برخیزد و حتی اگر به قتل مهاجم منجر گردد بر او ایرادی نمی‌باشد. «جهاد دفاعی» به مفهوم دفاع در مقابل دشمنان متجاوز برای حفظ استقلال و حاکمیت دولت و کشور اسلامی و بر تمام آحاد ملت واجب است. بنابر وظیفه اسلامی خود با همه وسایل و امکاناتشان برای حفظ کشور قیام کنند و حتی وجوب آن مربوط به وجود امام یا نایب امام و اجازه او نیست و در هر شرایط با